

В.Домонтович (Віктор Петров)

Віктора Петрова-Домонтовича називали людиною в чорній мантиї та роздвоєною особистістю, у якої маска приросла до обличчя, його підносили як найвидатнішого українського прозаїка ХХ століття і таврували як зрадника батьківщини.

- От тільки на питання, кого й що зрадив цей таємний агент, не однієї, здається, розвідки, відповісти дуже складно.
- Письменникові випало жити у кризову добу, в часи ціннісного хаосу й руйнування всіх усталених ієрархій.

Життєпис Домонтовича, блискучого романіста, філософа, археолога, неперевершеного знавця трипільської культури, міг би стати сюжетом карколомного пригодницького серіалу.

- Адже цей високочолоий інтелектуал змушений був ще й грати у софістиковані та дуже небезпечні ігри з НКВС-КДБ, виконувати у воєнні та повоєнні 40-ві ризиковані завдання служби зовнішньої розвідки.
- Він формувався у російській культурі, проте далі Петрова, як і багатьох із цієї генерації, захопила стихія національної революції 1917 року.
- Вони мусили зробити неунікний вибір: продовжувати працювати для розквіту імперської літератури й тим самим приректи себе у новій ситуації, що визначалася потужними антиколоніальними процесами, на маргінальність та провінційність, - чи обрати українську ідентичність.

Домонтович дебютує як український письменник 1928 року чудовим романом "Дівчина з ведмедиком". (Це за ним зроблено виставу, що йде зараз у Театрі на Подолі.)

- Сюжет твору можна прочитати і як розмисел про болісність адаптації до нової пореволюційної доби, і просто як захопливу любовну історію з трагічним кінцем.
- Домонтович обстоює поняття цілісного стилю епохи: політика, ідеологія, товариські взаємини, інтер'єри, моди, модель сім'ї - усе це взаємопов'язане.
- Так само й уявлення про кохання та стосунки між статями. Персонажам "Дівчини з ведмедиком" випало стати свідками руйнування патріархальної родини. Експерименти з новими моделями сім'ї виявилися для героїні трагічними.
- Порушення усіх мислимих табу, серед них і сексуальних, не допомогли їй здобути жадану свободу.
- Дівчинка з гарної родини стає врешті повією в дорогому берлінському ресторані й зводить рахунки з життям, переконавшись, що кохання й сексуальна свобода не зробили її щасливою.

Віктор Петров у ті непевні часи зосередився на науковій кар'єрі. Але все це не рятувало від переслідувань.

- Десь тоді й дає згоду на "секретне співробітництво" з НКВС. А з початком війни немолодий уже кабінетний вчений одягає військову форму. Причому, німецьку.
- Він перейшов лінію фронту під Харковом, розповів окупаційній владі майже реальну версію своєї біографії, яка погано вписувалася в радянський стандарт.
- Його батько в 1920 році став єпископом Уманським, арештовувався, писав про "буржуазно-націоналістичних" письменників.
- Невдовзі Віктор Петров отримав вермахтівський офіцерський чин, на харківських та київських вулицях з'являвся у формі.
- А в радянській пресі, тим часом, опублікували статтю про "підлого зрадника" - і легенда запрацювала.
- Ми досі не знаємо, які завдання виконував Віктор Петров, бо його справу так і не відкрили для дослідників, але нібито мусив очолити український уряд, який окупанти збиралися на певному етапі створити.

Письменники іноді передбачають своїми сюжетами власну долю. Домонтович часто пише про любов до далекої або недосяжної жінки, про те, як непереборні обставини заважають закоханим бути разом.

- Так склалася і доля самого Віктора Петрова. Його "гріховний" роман із Софією Зеровою почався, здається, ще на початку 20-х у Баришівці, де перебували голодні роки, вчителюючи у місцевій школі, київські неокласики.
- Кохання, що тривало ціле життя. Розповіддю про нього стали кілька сотень листів, які жінка дбайливо зберегла. Утім, були роки, коли навіть листування стало неможливим. Вони одружилися аж наприкінці 60-х.
- В окупованому Києві Віктор Петров як авторитетний історик взяв участь у заході, на якому вирішилося майбутнє цілого караїмського народу.
- Педантичні німці зіткнулися з проблемою. З одного боку, караїми - семіти і ніби мають розділити долю євреїв. Але Гітлер нічого про них не сказав, тож почали шукати аргументів.
- У Києві скликали нараду. Вчені розповідали маловрозумливі для військових сюжети про походження від хозарів, міграції й переміщення.
- Переламав ситуацію якраз нібито простий аргумент професора Петрова: він нагадав, що до більшовицької революції євреї дворянських звань не мали, а караїми мали. Так було доведено життєзбережну різницю.

Коли гітлерівці відступають, на Захід емігрує багато української інтелігенції. У таборах переміщених осіб навколо Мюнхена постає феномен українського культурного ренесансу.

- Петров у цьому середовищі перебуває як радянський розвідник, проте ніякої шкоди емігрантському середовищу не завдає. Годиться чи не подякувати спецслужбам, які послали цінного агента до Німеччини.
- Адже тут Домонтович видає свої романи, пише том малої прози, так звані "малі романізовані біографії", десятки історіософських та культурологічних статей, мемуарну "Болотяну Лукрозу".

А 18 квітня 1949 Петров загадково зник зі своєї мюнхенської квартири. Чи то його викрали, чи сам перейшов у радянську зону, очікуючи провалу.

Цей дивний радянський шпигун лишив у Мюнхені одну з найгостріших своїх антирадянських книжок "Діячі української культури - жертви більшовицького терору".

- Він пише про терор як форму державного управління в СРСР. Того дня Петров вчинив ще й жорстоке холоднокрівне вбивство, жертвою якого став письменник Домонтович.
- Проживши в Києві ще 20 років, він так і не написав ні рядка белетристики. Очевидно, йому не довіряли, і загрози були надто серйозні.
- А тут ще й пильні земляки не втомлювалися стукати в органи, аби покарали гітлерівського посіпаку. 1965 року Петрова несподівано нагородили орденом: подекували, кагебешникам так набридли "сигнали", що вирішили трохи відкрити запону таємниці.
- На похорон скромного вченого прийшли високі чини зі служби розвідки. Поховали його на військовій ділянці Лук'янівського цвинтаря.
- Документи у розвідницькій справі агента Петрова ховають таємниці, якими поки що спецслужби не хочуть ділитися.
- Врешті, тим цікавіше розшифровувати таємниці його романів.